

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 15 sentyabr tarixli I nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

Yekşənbə, 8 zilhicce 1336.

Birinci səneyi-davamiyyəsi.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə

Hələlik həftədə iki dəfə nəşr olunan siyasi, elmi və iqtisadi türk qəzetəsidir.

Məhəlli-idarəsi:

Gəncə, "Azərbaycan" idarəsi.

Tək nüsxəsi 1 rublədir.

AZƏRBAYCAN

ELAN

Əsgərliyə alınacaq yaşda olan bütün müsəlmanlar, yanlarında həmişəlik surətdə, uyezd Əxzi-Əsgər [hərbi qulluğa çağırış] İdarəsi tərəfindən verilmiş və özlərinin əsgərlikdən azad olduqlarını göstərən bir biletd saxlamağa məcburdur. Yanlarında böylə bir bileti olmayan şəxslər əsgərlikdən boyun qaçırması hesab olunacaq və bunlar polis tərəfindən tövqif [həbs] ediləcəkdir.

Daxiliyyə naziri Behbud xan Cavanşir

Nəzdlərində Müsəlman Milli Komitəsi şeylərinin əmanətən tövdi [əmanət kimi saxlanmağa verilməsi], yaxud başqa bir surətlə bulunduduğu əşxas [şəxslər] şü şeyləri bilatəxir [tacili olaraq] işbu sənə sentyabrın 10-dan gec olmayaraq Gəncə vilayəti Ərzaq İdarəsinə verməyə dəvət olunurlar. Şununla bərabər, məzkur [göstərilən] tarixdən sonra rəftişat yapıldıqda, nəzdlərində balada [yuxarıda] məzkur şeylər müsadirə olduğu misilli [olduğu kimi], kəndiləri daxi idareyi-ürfiyyə [fövqaladə rejim idarəsi] tərəfindən şiddətlə cəzaya düçar olacaqları dəxi elan olunur.

Daxiliyyə naziri Behbud xan Cavanşir

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

HÖKUMƏT ƏMLRƏRİ

Ziraət Nəzarətindən [Kənd Təsərrüfatı Nazirliyindən]

İrəvan quberniyası Dəraççək meşəbəyi müavini Vahid Rəhim oğlu Mahmudov iyulun 20-dən Gəncə quberniyasının birinci cərgə meşəbəyinin müavinliyinə təyin olunur.

Gəncə gimnaziyasını bitirmiş praporsik Aleksandr Şarofradki 1918-ci sənə iyulun 16-dan Gəncə quberniyasının 2-ci cərgə meşəbəyi müavinliyinə təyin olunur.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin su işlərini müayinə etmək sabiq Qafqaz Su İşləri İdarəsi vəkili [V.] Sokolova həvalə olunur.

Hökumətdən biuz [icazəsiz] Tiflisə gedib və xidmətinə qayıtmayan meşəbəyi müavini Voytovski avqustun birindən qulluğundan kənar edilir.

Texnik Bobrov avqustun səkkizindən konduktorluqdan çıxarılıb, Muğan Su Müdiriyyəti Telefon naziri [telefon şöbəsi müdiri] təyin edilir.

Peterburq Realni məktəbində təhsil etmiş Vyacheslav Nikolayevič Sergeyev avqust ayının birindən ikinci cərgə meşəbəyi müavini təyin edilir.

Gədəbəy meşəbəyisi Cümşüd Məlik-Şahnazarov avqustun 10-dan müvəqqəti olaraq Daxiliyyə naziri nəzdinə göndərilir.

Avqust ayının 13-dən Göyçay sakini Hüseynəli Əliyev Bakı quberniyası Göyçay uyezdi pədişahlığı yerlərə nazir [müfəttiş] təyin edilir.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Su İdarəsində texniçeski [texniki] hissəsinə türüq və məabir [nəqliyyat və rabitə] mühəndisi N. P. Mastitski iyulun 30-dan təyin edilir.

Ehtiyat poruçiki Anton Vasilyevič Poddubni avqustun 16-dan Gəncə quberniyasında üçüncü cərgə meşəbəyi müavinliyinə təyin edilir.

İmza: Ziraət naziri X.B.Sultanov

Hökumət işləri İdarəsindən

31 iyul 1918-ci il.

Çastni paverenni [xüsusi vəkil] Talib Məhəmmədov iyun ayının 20-dən Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin katiblərinə təyin edilir.

Kiyev Darülfünunu Ədliyyə şöbəsinə [Hüquq fakültəsinə] təhsil etmiş Baylar bəy Əlibəyov iyun ayının 22-dən mənim yanımda xüsusi katib təyin edilir.

Sabiq Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinin dəftərdarı [mühasibi] Qasim Nəbiyev iyunun 20-dən Azərbaycan Hökumətinin İdarəsi dəftərdarı təyin edilir.

Peterburq Ali Ticarət məktəbi tələbəsi İsfəndiyar Vəkilov iyulun 15-dən Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökuməti İdarəsinin kərgüzəri təyin edilir.

Sabiq Xüsusi Zaqafqaz Komitəsi müərxəxxi [səlahiyyətli nümayəndəsi] Ələfsar Nəcəfov iyun ayının 15-dən Azərbaycan Hökuməti İdarəsinin kərgüzərliyinə təyin edilir.

Şuşa şəhəri əhəlisindən İslam Tahirov iyunun 27-dən Azərbaycan Hökuməti İdarəsinin ekzekutoru təyin edilir.

İmza: Hökumət İşlərinin müdiri R.Xoyski

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN QƏRARLARINDAN

15 iyul 1918

65 – Ordu ehtiyacına ev hacz [müsadirə] etmək üçün bir Təxliyyə Komissiyonu təşkil olunur və bu heyət Daxiliyyə Nazaratının, Ümürati-Hərb Dairəsinin [Hərbi İşlər Dairəsi] və Bələdiyyə İdarəsinin nümayəndələrindən ibarət olur.

66 – 12 iyulda 1918 tarixdə Hökumət qərar-dının nəşri mövcübcinə [əsasında], hərbi və mülki vəzifədarlara veriləcək təxliyyə məbləği həmçinin hərbi məmurlara da verilir. Lakin doktorlara veriləcək təxliyyə məbləği məsələsi isə sirayət edici xəstəliklərin bittamam rəf'ina [tamamıyla aradan qaldırılması] qədər açıq qalır.

67 – Ümürati-Hərb Dairəsindən [Hərbi İşlər Dairəsindən] göstəriləcək məhəllələr ki, oralarda ordu hissələri üçün yeyəcək mövqeləri açılması[na] lüzum görüldür, Əmlak nazirinin sərədarı altında bir komitə təşkil olunur ki, heyətində: 1) Məşadi Əli Rəfiyev; 2) Nuri Əmiraslanov; 3) Qasim Qasimov; 4) Nəsrəddin bəy Səfikürdski; 5) Kamil bəy Səfəraliyev üzv daxil olurlar.

Bu Komitənin işlərinə əşinə şəxslər[in] dəvəti ixtiyarı verilir. Məzkur [adı çəkilən] komitənin sədri olan X[osrov] bəy[Sultanov] binagüzərliyinə [sərəncamına] təşkilat məxarici üçün əlli min manatlıq etibar [kredit] açılır.

70 – Avropa müharibəsinin əvvəlindən bu ana qədər bütün Zaqafqaziya mövcud müsəlmanların canına və mallarına yetmiş xəsarətlərin tədqiqi üçün Xarici [İşlər] nazirinin rəyasətində bir Tədqiqat Komissiyonu təşkil edilmişdir.

72 – a) Azərbaycan daxilində idareyi-ürfiyyə [fövqaladə rejim] elanının icbari qərarında təkmilən [qərarında əlavə olaraq], atıd [əşəğidə] əlavə olunur:

1) Fövqəzahir [yuxarıda adı çəkilən] icbari qərar-dada yazılmış xainəna feillər və əməllərdən məədi [başqa], Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsi əleyhinə üsyan, dövləti xəyanətə, yaxud cəbrən ölüm təhdidi və sui-niyyətdə bulunmaları adı məhkəmə divanına verilməyib idareyi-ürfiyyə divanına [hərbi məhkəməyə] verilməyib.

b) 1) Azərbaycan Qolordusunun Qolordu [Korpus] Məhkəməsi 30 iyun 1914 sənədə buraxmış idareyi-ürfiyyə qanunuyla müvafiq icra olunur.

2) Müvəqqəti Hökumətin 28 may 1917-ci sənədə Qolordu Məhkəməsinə hərbi dava vəkillərinin məhkəmədə iştirak etmək qərarında fəsx [ləğv] olunur.

3) Ordu Məhkəməsinin qətnaməsi və hökmü Azərbaycan Qolordu komandanının nəzarətinə, hökmü təsdiq etməyinə, cəzanın yüngülləşdirilməsinə, yaxud hökmü fəsx etməyinə təqdim olunur. Məzkur [adı çəkilən] komandanın nəzarətində Qolordu Məhkəməsinin iltiması, həmçinin məhkum şəxsin cəzasının yüngülləşməsi, yaxud əfv olunması arızası təqdim olunur. Fövqədə məzkur [yuxarıda adı çəkilən] iltimas və ərizələrin verilməsinə iyirmi dörd saat vaxt kəsilir.

4) Qolordunun hökmü Azərbaycan Hökumətinin adına verilir.

QİSMİ-QEYRİ-RƏSMİ [QEYRİ-RƏSMİ HİSSƏ] GƏNCƏ, 8 ZILHİCCƏ [15 SENTYABR 1918]

Kürreyi-ərzi [yer kürəsini] kökündən lərzəyəb edən [sarsıdan] müharibəyi-üzmə [böyük müharibə] hələlik intihaya [sona] yetməmişsə də, yenə də yavaş-yavaş nəticələr büruzə verməkdədir. Həmin müharibə demək olar ki, qanuni-təbii ilə intihaya varır [sona çatır]. Hər bir millət kəndi-kəndisini idarə edə biləcək, başqalarının təhti-himayəsindən [himayəsi altından]

MÜHARİBƏ MEYDANINDA

Qafqaz İslam Ordusu Komandanlığı Ordu İstixbarət şöbəsinədən

Bakı cəbhəsində, 2 sentyabr

1) Vaqe olan təərrüzümü [hücumumuz] nəticəsində düşməndən üç köy və müstəhkəm [möhkəmləndirilmiş] iki təpə zəbt etdik. İngilislər pərişan bir halda fərar etdilər. Səkkiz məkinəli tüfənk [pulemyot], biri böyük iki top, pək çox cəbbəxəna və araba ilə bir telemetra iqtinam [qanimat] eylədik. İki zabitle əlli yeddi ingilis nəfəri [əsgər] əsir aldıq.

2) Qarayə əsgər çıxarmaq istəyən düşməni bu təşəbbüsdən mən əli [təşəbbüsünün qarşısını almaqla], bir yelkənli qayıq içərisində bulunan əlli nəfəri itlaf [talaf] eylədik. Vaqe olan isabatla bir gəmi Bakı istiqamətinə qaçdı və göyertasında duman görüldü.

3) Topçu atəşimizlə bir düşmən təyyarəsini xətti-hərbi [cəbhə xəttinin] gerisinə düşürdük.

Bakı cəbhəsində, 3 sentyabr

1) 3/9/34-da düşməndən bir köy alınmış və o köy-dəki düşmən daha cənuba qaçırılmışdır. Vaqe olan təziq [təziq] üzünə bir müfəzzəmiz [hərbi birliyimiz] cəbhəsindəki düşmən qüvvəti də geri çəkildi.

2) Mövazəmişə [mövqelərimizə] atəş edən iki düşmən batareyasını topçu atəşimiz təsirilə iskat etdik [süsdürdük] və şəhəri bombardman eylədik.

3) Düşmən təyyarələri mövzə [mövqə] və qarar-gəhərlərimizə beş bomba atıldırsa da, heç bir zərər verəmədilər.

Bakı cəbhəsində, 4 sentyabr

1) Təhkimat [istehkam işləri] ilə məşğul düşmən piyadələrinin topçu atəşimiz altına aldıq.

2) Düşmən təyyarələri təsirsiz bir qaç bomba atdılar.

3) Tərəfəyn ararasında topçu atəşi taati edildi [iki tərəf qarşılıqlı olaraq toplandı və atəş etdilər].

5 sentyabr

1) Bakı cəbhəsində qarşılıqlı topçu atəşi oldu. Bir düşmən təyyarəsini topçu atəşimizlə Bakı istiqamətinə qaçdırdıq.

2) Ağdamda bir ingilis təyyarəsini pilotu ilə birlikdə sağlamlıq olaraq əsir aldıq.

3) Gürcüvən civarında [yaxınlığında] bir ormanda saxlanan erməni əşqiyasını [quldur dəstəsini] saraqaç əlli birini itlaf eylədik. Mütəbağisi [qalanları] fərarə müvəffəq oldularsa da, təziq olunmaqdadılar.

BAKININ SÜQUTU

Dün gecə Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəyasəti naminə [adına] Nuri paşa həzrətləri tərəfindən böylə bir teleqram kəşidə edilmişdir [çəkilmişdir]:

"Biminnətil-Kərim, Bakı şəhəri 15/9/34 saat 9 əvvəlində [9-a işləmiş] qitəatımız [birliklərimiz] tərəfindən zəbt olundu.

Qafqaz İslam Ordusu Komandanı Fəriq Nuri."

Bakının süqutu münasibətilə Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəyasəti tərəfindən zeyidə [əşəğidə] dərc edilən təbrik teleqramları göndərmişdir:

"Qafqaz İslam Ordusu Komandanı səadətli Nuri paşa həzrətlərinə:

Təhti-komandanızda [komandanız altında] olan casur türk əsgərlərimiz tərəfindən Azərbaycanın paytaxtı olan Bakının düşməndən xilas edildiyi münasibətillə millətin zati-həmiyyətərvəranələrində və dünyanın ən nəciəb əsgəri olan türk oğullarına minnətdar olduğunu ərz etməklə iftixar edirəm, əfəndim.

Heyəti-Vükəla Rəisi [Nazirlər Kabinetinin Sədri] Fətəli xan."

"Şərq Orduları Qrupu komandanı Xəlil paşa həzrətlərinə:

Bakının, Azərbaycanın istiqbalını, səadətini iqtisadən və siyasətən təmin edəcək və türk ələminin ikinci bir İstanbulu olmağa layiq bir mərkəzin türkün cəngəvar, namuslu övladlarının qəhrəmananə hücumları sayəsində düşmənlərdən xilası münasibətillə zati-əliyi-həmiyyətərvəranələrini ən səmimənə bir surətdə təbrik edirəm.

Heyəti-Vükəla Rəisi [Nazirlər Kabinetinin Sədri] Fətəli xan."

TRANSLİTERASİYA İLƏ BAĞLI QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

nəzəndə təşkil olunan hərbi məhkəmə. Məhkəmə sədri kimi hərbi hakimdən və zabitlər arasından seçilən üzvlərdən ibarət olurdu.

Müharibə meydanında

"Qafqaz İslam Ordusu": "Azərbaycan" qəzetinin müxtəlif nömrələrində və müxtəlif yazılarında da dəfələrlə şahid olduğumuz kimi, "islam / islamlar" sözü o dövrdə "müsəlman / müsəlmanlar" mənasında geniş işlədilmişdir. "Müsəlman" isə həm Anadolu, həm də xüsusən Qafqaz coğrafiyasında asasen türkləri (türk əsilli xalqlar) ifadə edirdi. Bu etibarla nəzərə alınmalıdır ki, "Qafqaz İslam Ordusu" dini referanslı bir qruplaşma deyil, "Qafqaz Müsəlman Ordusu" → "Qafqaz Türk Ordusu" deməkdir.

Müharibə meydanında: Bakı cəbhəsində, 2 sentyabr. Telemetra (telemetr): hərbi sahədə uzaq məsafələri ölçmək məqsədi ilə istifadə edilən cihaz.

Müharibə meydanında: Bakı cəbhəsində, 3 sentyabr. "3/9/34": Qəzetdə bu tarix səhəvən "2/8/34" kimi gətirilmişdir. 3 sentyabr hadisələrindən bəhs edildiyinə görə, "3/9/34" olmalıdır. Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir (1334-cü il). Miladi tarixlə 3 sentyabr 1918-ci il uyğundur.

Bakının süqutu: "Biminnətil-Kərim": Kərim [Allah] minnət olsun ki. "Kərim" Allahın adlarından

birdir. "kərimi, ehsanı, lütfi ən çox olan" deməkdir.

"15/9/34": Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir (1334-cü il). Miladi tarixlə 15 sentyabr 1918-ci il uyğundur.

"Fəriq", yaxud "fəriqi-xani" [ikinci fəriq]: Osmanlı ordusunda hərbi rütbə, "general-mayor" və "general-leytenant" rütbələrinə uyğundur. Bundan başqa, Osmanlı ordusunda "fəriqi-əvvəl" [birinci fəriq] rütbəsi də mövcud idi. Bu rütbə müasir dövrdə "ordu generalı" rütbəsinə uyğundur.

"Zati-həmiyyətərvəranələrində": "(Vətən və millət) qeyrət və təəssübü çəkmə şəxsinizə" deməkdir.

"Səadətli": Osmanlı ordusunda bəzi yüksək çinli zabitlərə müraciət forması belə idi: "Səadətli paşa həzrətləri".

"Yavəran-i-həzrəti-şəhriyari-dən": "Padişah həzrətlərinin yavərlərindən". Osmanlı İmperiyasında hərbi ünvan idi.

"Türk nəğməsi" şeiri üçün lüğət xüsi-şəhidinə: şəhidlərin qanı nəvəyi-nisvan: qadınların nəslini himməti-türkan: türklərin sayı əfqani-yetimən: yetimlərin fəryadı xöyf eyləmək: qorxmaq

atəşi-dəhşəti-düval: dövlətlərin dəhşətli atəşi dəsti-əcal: acilin əli səmti-əmal: arzuların səmti müslihl əməl: saleh əməl, xeyirli iş mital: millətlər

Gəncə xəbərləri

"Gəncə şəhərinin hamı məktəblərində dərslər oktyabrın birindən başlanacaqdır." Bu xəbər qəzetin rəsmi versiyasında belə gətirilmişdir. "Azərbaycanın bütün təhsil müəssisələrində dərslərin oktyabrın başlanması nəzərdə tutulur."

"Dərc olunmayan övraq iadə edilməz." (Çap edilmiş materiallar qaytarılmır.) Qəzetdə səhəvən belə gətirilmişdir: "Dərc olunmayan övraq dərc olunmaz."

Hökumət işləri İdarəsindən: "Peterburq Ali Ticarət məktəbi": Burada söhbət Petroqradd Kommersiya İnstitutundan gedir.

"Ekzekutor": əvvəllər hökumət idarələrində təsərrüfat işlərinə və dəftərxanaların nizam-intizamına baxan məmur.

Azərbaycan Hökumətinin qərarlarından: 15 iyul 1918: "12 iyul 1918" tarixləri qəzetdə "15 iyul 1918"; "12 iyul 1918" kimi gətirilmişdir. "Azərbaycan" qəzetinin bəzi nömrələrində "sentyabr" (ay) yerinə "eyül" işlədildiyini görürük. Halbuki burada söhbət

"eyül" dən yox, "iyul" dən gedir. Qəzetin rəsmi sənədlərindəki materiallar da bunu bir daha təsdiq edir.

"70 – Avropa müharibəsinin əvvəlindən bu ana qədər bütün Zaqafqaziya mövcud müsəlmanların canına və mallarına yetmiş xəsarətlərin tədqiqi üçün Xarici [İşlər] nazirinin rəyasətində bir Tədqiqat Komissiyonu təşkil edilmişdir.": burada söhbət Fövqaladə Təhqiqat Komissiyasından gedir.

Qəzetin rus dilindəki nüsxəsində 72 nömrəli qərarıdan "a" maddəsinin 2-ci bəndi də verilmişdir: "2) Yuxarıda adı çəkilən icbari qərarıdan ikinci fəslinə bu maddə əlavə edilsin: "Bu icbari qərarıdan "j" maddəsinə qeyd olunan cəzalar, ictimai əsas və dövlət təhlükəsizliyi baxımından zərərli qəbul edilən şəxslərə də şamil edilir."

"Qolordu Məhkəməsi; Korpus Məhkəməsi": Müharibə dövründə korpus